

Anmeldelser

Jesper Due & Jørgen Steen Madsen:
**Forligsmagere og forumshoppere –
analyse af OK 2008 i den offentlige sektor**
Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2009, 404 s.
ISBN 978-87-574-2055-5

Kurt Jacobsen & Dorthe Pedersen:
**Kampen om den danske model: Da
sosu'erne rystede det etablerede system**
Informations Forlag 2010, 250 s.
ISBN 978-87-7514-2651

Våren 2011 är det återigen dags för förhandlingar på den offentliga arbetsmarknaden. Eftersom avtal alltid förhandlas om med något eller några års mellanrum är det inget speciellt med det. Ändå är det uppenbart att förutsättningar och förväntningar ser annorlunda ut än tidigare. Efter storkonflikten för tre år sedan är den danska arbetsmarknaden inte sig riktigt lik. Det är lätt att se även för en observatör från Sverige, som till exempel jag. Vad som än händer i vår, så kommer det att ske i ljuset av OK 2008. Strejken 2008 var den första storstrejken någonsin i offentlig sektor. Aldrig tidigare har heller media eller Christiansborg varit lika involverade. Politiseringen fick ett sådant omfång att den danska modellen – och därmed den danska välfärdsstaten – befarades ha förstörts. Drivande genom konflikten var anställda i äldreomsorg och hälsovård, "sosu'erne" i folkmun, och Sundhedskartellets anställda. Sosu'ernes avtalsstridiga strejker i juni 2007 med krav på löneökningar gav en kickstart till förhandlingarna 2008 och var, med FOA:s ordförande Dennis Kristensens uttryck, ett "los i røven" för vad som komma skulle. FOA:s, sjuksköterskornas och pedagogernas strejker under våren och försomma-

ren 2008 bekräftade Kristensens drastiska, mer träffande, uttalande.

Flera arbetslivsforskare kommenterade strejken i media redan då den pågick. Det har också kommit vetenskapliga arbeten om OK 2008. Förutom några artiklar (Andersen & Frederiksen 2010; Caraker 2010) och en del "occupation papers", bland annat av de författare som ska kommenteras här, har två omfattande monografier publicerats, av Jesper Due och Jørgen Steen Madsen vid FAOS, respektive Kurt Jacobsen och Dorthe Pedersen från Copenhagen Business School. Det är dessa två böcker som står i fokus för den här anmälningen. Syftet med båda böckerna sträcker sig längre än att beskriva strejkerna; de handlar i hög grad om den danska modellens framtid i offentlig sektor. Eller som Due och Madsen skriver, huvudpersonerna i deras bok är inte de organisationer som var i konflikt eller deras förhandlare, utan själva det offentliga förhandlingssystemet (s. 36).

Båda böckerna är upplagda som kronologiska berättelser och är mycket detaljerade. De är inte i första hand analytiska, men det har nog inte heller varit meningen, utan syftet har främst varit att rekapitulera vad som faktiskt hände under den extremt långa förhandlingsrundan från juni 2007 till juni 2008, den längsta i dansk historia på det offentliga området. Jacobsen och Pedersen lägger stor vikt vid den historiska bakgrunden. Diskussionen av den danska modellen generellt och den historiska utvecklingen sträcker sig över 55 sidor i en bok på totalt 250 sidor. Den historiska översikten flyter dock bra in i helheter och känns relevant för resten av framställningen. Därefter följer en kronologisk genomgång av konflikterna, från förhandlingarna och strejker na våren 2007 till upplösningen ett år senare.

bokens två sista kapitel diskuterar Jacobsen och Pedersen "Regeringsindgrebet, der udeblev" och "FOA og 'den danske model'". Due och Madsen följer också ett kronologiskt schema. Efter 30 sidors introduktion följer fyra huvuddelar med i tur och ordning "optakt og trepartsaftaler" (ca 65 sidor), "den delvist succesfulde forligsstrategi" (ca 100 sidor), "forårets konflikter" (ca 80 sidor) och slutligen "perspektiver" (ca 60 sidor). Boken avslutas med 30 sidor mycket värdefulla bilagor som översiktligt behandlar det offentliga avtals-systemet, offentliga konflikter, politiska ingrepp i dessa, lockouter och till sist en kronologi för OK 2008. Totalt omfattar boken 404 sidor.

Trots vad många trodde, slutade *inte* konflikten med något regeringsingripande. Den efterföljande debatten kom att handla om huruvida en modell, baserad på Septemberforliget, som skapats för privat marknad för dryga 100 år sedan, verkligen kunde vara relevant för offentlig sektor idag. I offentlig sektor gjorde den danska modellen entré i början av 1970-talet. Det skedde under hård press av 70-talets ekonomiska kris och därav följande inskränkningar i offentlig ekonomi. Det spelar roll att det danska avtalssystemet slog igenom under 70-talskrisen, då socialdemokratin tappade och nyliberalismen vann mark. Systemet, inklusive autonomi från staten, blev samordnat med politiska hänsynstaganden. De skiftande regeringarna från tidigt 1980-tal och framåt integrerade de kollektiva avtalsförhandlingarna i en överordnad moderniseringspolitik för offentlig sektor vilket med tiden flätade samman det politiska systemet med avtalssystemet. En liknande sammanflätning har förekommit när det gäller vissa välfärdfrågor på det privata området. Men det blir mycket mer påtagligt i offentlig sektor, i och med politikernas komplicerade dubbelroll som både arbetsgivare och 'neutral' part i ett tripartistiskt system.

Egentligen började 2008 års konflikt redan med den vilda strejken bland sosu'arbetare i Holstebro den 13 juni 2007. I alla fall poängterar båda böckerna denna händelse. I början av

juli var strejken slut. Då hade 74 av landets 98 kommuner påverkats av strejken. De strejkande vann ekonomiskt inte mycket på strejken, men de vann folklig sympati och även sympati bland politiker. Två av tre danskar menade att de strejkande skulle ha högre lön och sade sig villiga att betala högre skatt för detta enligt en survey i Politiken. Strejken innebar en begreppsförskjutning: innan talade media om "hjemmehjælper" för anställda inom äldreården, efteråt blev de sosu'er.

Detta påverkade politiska partier, som började frånga den danska modellens praxis och lova öronmärkta pengar till berörda grupper. Till att börja med var det bara Dansk Folkeparti som redan i maj 2007 ville skjuta till mer pengar, men de följdes av Socialistisk Folkeparti och Enhedslisten och längre fram även av Socialdemokraterne. Strejken gav sosu'erne och FOA plats i offentligheten, vilket skapade sympati för sosu'ernes lönekrav inför höstens förhandlingar.

De turer som följde under det kommande året, med bland annat krav på en "Fogh-pose", för att stoppa de lågavlönades eftersläpning, hotad samordning inom KTO och de politiska partiernas utspel i valrörelsen till Folketinget finns inte plats att referera här. Den korta sammanfattningen ovan räcker för att förstå utgångspunkterna för de böcker som diskuteras. Båda böckerna är mycket detaljerade när det gäller den fortsatta utvecklingen. *Mycket* detaljerade. Som redan nämnts, fyller Jacobsen och Pedersen 250 sidor, Due och Madsen hela 404. Due och Madsens bilagor är till stor hjälp vid läsningen och deras bok kan nog ses lite som ett 'uppslagsverk' över vad som skedde. Men jag har ändå svårt att tro att ens intresserade läsare – recensenter undantagna – verkligen läser boken från pärm till pärm. Även om ingen av böckerna är speciellt tungläst – de är inte överdrivet "akademiska" – är Jacobsen och Pedersen mer lättillgänglig; det finns en 'berättarnerv' som gör att sidorna löper snabbt när man läser den.

Båda böckerna är mer narrativa än analytiska. Detta inte sagt som kritik, eftersom veten-

skaplig dokumentation av omfattande konflikter är både viktigt och internationellt sett ofta en bristvara, inte minst i mitt eget hemland. Som nämnts handlar båda böckerna lika mycket om den danska modellen och dess framtid på det offentliga området som om själva OK-konflikten. Författarna är tämligen eniga om att det som räddade modellen var att regeringen inte ingrep; därmed tvingades Sundhedskartellet och FOA att återta de klassiska positionerna vid förhandlingsbordet och lösa motsättningarna med arbetsgivaren på traditionellt vis. Med Due och Madsens terminologi fick man återgå från att vara "forumshoppere", som väljer de fora där man har störst utsikt till framgång, till att bli "forligsmagere", som agerar inom systemet. – Skomakare bliv vid din läst, som Apelles uttryckte det.

Men läser man mellan raderna är det mycket som skiljer författarna åt. Jacobsen och Pedersen har en mer positiv syn på strejken och de strejkande än Due och Madsen. I sina slutsatser medger Jacobsen och Pedersen att OK 2008 *kan* betyda en kraftig omformulering av den danska modellen och att de problem som strejkerna visat på måste tas på allvar, men de säger också att en sådan omformulering lika väl kan betyda en revitaliserande förnyelse (s. 249). Jacobsen och Pedersen menar att den danska modellen står vid en kritisk skiljeväg på det offentliga området, vilket kräver nya strategier och institutionella samordningsformer som kan anpassa modellen till nya politiska ramvillkor. Efter hundra års utveckling har lager lagts på lager ovanpå Septemberforliget; nya former av samspel mellan parter och stat byggs på och den bärande principen om kollektivt partsstyre ingår idag i en mycket komplicerad dansk välfärdsmodell. FOA och Sundhedskartellet bröt mot den sedan decennier accepterade sammanhållningsprincipen på den fackliga sidan om lika fördelning, när man ställde krav på extra tilldelning till sina egna medlemmar, vilket kan bli farligt om fler aktörer på arbetsmarknaden förhandlar på egen hand i fortsättningen.

Samtidigt är Jacobsen och Pedersen uppenbart imponerade av FOA:s sätt att genomföra strejken. Förvisso är deras undersökning beställd och finansierad av FOA, men argumentationen för hur FOA redan tidigt förstod att strejken till stor del skulle avgöras i media och därför såg till att synas så mycket som möjligt på gator och torg är ändå övertygande. Slagordet "Mandeløn til kvindefag" som lanserades av Dennis Kristensen redan under sommaren 2007 slog an hos både allmänhet och politiker och när strejken bröt ut natten 15-16 april stod det klart att konflikten skulle utkämpas och avgöras i medierna, vilket FOA var väl förberedda på, enligt Jacobsen och Pedersen. De strejkande syntes på gatorna med sina gula västar och handgjorda skyltar med texterna "Flere hænder" och "Mere i løn". Opinionsundersökningar blev ett stående inslag i konflikten. "Strejke uden bremseklodser" skrev också *Politiken* med hänvisning till att tredje man skyddats så väl att strejken "i princippet kan vare julen over" (22/4). DJØF:s uttalande att deras medlemmar var "*dødtrætte af al den snak om varme hænder kontra kolde hænder*" kontrar Jacobsen och Pedersen med att det samtidigt fanns begreppet "DJØFisering", för att beskriva hur budget, effektivisering och ekonomistyrning blev viktigare än hänsyn till äldre, barn och patienter: "*Kolde bureaukrater med sjælen begravet i en regnemaskine*" (s. 128).

Due och Madsen är mer kritiska till strejkerna. Även om de inte uttryckligen säger att vare sig de strejkande eller politikerna som blandade sig i konflikten gjorde fel, finns en uppenbar oro för att den danska modellen inte klarar sådana påfrestningar i längden, även om den överlevde den här gången. Deras försvar av den danska modellen har kritiserats i en recension av Jens Lind. "*Det är de sædvanlige dogmer, der går ud fra og konkluderes om – dogmer som forfatterne har forsvaret i en menneskealder, og som efterhånden må virke rituelle på mange læsere*", skriver Lind bland annat (2010, s. 89). Visserligen är Linds kritik träffande, men i mitt tycke kanske inte helt rättvis. Visst har Due och Madsen gett ut

mängder av böcker och rapporter om – och onekligen till försvar av – den danska modellen. Deras produktion i ämnet är så omfattande i sidor räknat att lägger man den på hög ska man helst lyfta högen med rak rygg och böjda knän. Men den här gången handlade *debatten* trots allt till väldigt stor del om den danska modellens 'överlevnad' och därför är det rimligt att Due och Madsen också fokuserar på överlevnaden. De skriver redan inledningsvis att den danska modellen bara är relevant om den producerar lösningar som de berörda parterna kan acceptera. När stora grupper offentliganställda bröt mot samordningen 2008 var det ett uttryck för att modellen inte skapade sådana lösningar (s. 27). Att försvaret sedan kan verka dogmatiskt har kanske Lind rätt i, men jag är inte säker på att en läsare som inte är bekant med Due och Madsens tidigare produktion uppfattar boken så.

Vad som däremot förvånar mig som 'icke-dansk' betraktare är att båda böckerna, alla sidor till trots, ser konflikterna enbart i ett nationellt perspektiv. Under 2008 strejkade grupper inom vårdsektorn, främst sjuksköterskor, i både Norge, Sverige och Finland och det fanns kontakter mellan de strejkande i de olika länderna (Thörnqvist 2010). Jacobsen och Pedersen nämner att de offentliganställdas förväntningar ökade, då de hörde om de finska sjuksköterskornas framgångar (s. 153-54) men mer än så blir det inte med den internationella utblicken. Givetvis menar jag inte att författarna av böckerna är fel ute när de söker konfliktens rötter i de offentliganställdas sämre löneutveckling visavi privatanställdas, men jag tror att det gått att höja den analytiska nivån om de även ställt sig frågan varför samma grupper strejkar för i princip samma krav samtidigt i tre grannländer med liknande arbetsmarknadsmodeller. Det är inte självklart att 'hoten' mot den danska modellen alltid kommer inifrån systemet, och då menar jag inte att man behöver stirra sig blind på luddiga begrepp som globalisering och nyliberalism.

Könsaspekten finns med i båda böckerna, mest uttalat hos Jacobsen och Pedersen. Något

annat vore omöjligt med tanke på strejkens paroller om "mandeløn til kvindefag" och "ligeløn – det handler om vilje", men den är inte någon framträdande variabel i diskussionerna. Sara Andersen och Marie Frederiksen (2010) har analyserat sjuksköterskornas nio veckor i strejk utifrån ett renodlat könsperspektiv och det hade inte varit alltför krävande för författarna av de två här anmälda böckerna att lämna lite plats för en liknande analys. När arbetsmarknadsforskare ser på könsskillnader ser de ofta på uppdelningen privat/manligt kontra offentligt/kvinnligt, en skillnad som även Andersen och Frederiksen (2010) betonar. Frågan är dock om man kan stanna där, eller om det snarare är en fråga om varu- kontra tjänsteproduktion, där män producerar varor och kvinnor tjänster, oavsett privat eller offentlig sektor. Den danska modellen är skapad för lönebildning inom tillverkning, där produktivetsökning genom rationaliseringar ofta är lätt att genomföra. Eftersom antalet anställda då normalt minskar, är det lätt för arbetsgivare att acceptera högre löner för dem som är kvar eftersom den totala lönekostnaden ändå sjunker. Så är inte fallet med service, däri inkluderat vård, som inte kan ersätta människor lika enkelt i sin verksamhet, och det finns en internationell trend att fler strejker äger rum i dessa sektorer (Thörnqvist 2010). Arbetsgivare inom exempelvis vård och omsorg kommer därför alltid att ha svårare att tillmötesgå generella lönekrav. Om Danmark följer trenden inom EU och bolagiserar, 'marknadsanpassar' eller säljer ut offentlig verksamhet till privata intressenter, kommer 'hoten' mot den danska modellen inte att stå emellan privat och offentligt länge till, utan mellan service och varuproducerande branscher.

Båda böckerna tar upp, som framgått ovan, politikernas inblandning i OK 2008 som hot mot den danska modellens framtid i offentlig sektor, men frågan är om det verkligen är ett hot eller en del av den 'revitalisering' som författarna ser som nödvändig. Politikernas dubbla roll, som dels arbetsgivare och dels neutral part i ett

tripartistiskt system *är* problematisk, inte bara i Danmark. Dennis Kristensen medgav öppet att han/FOA kortslöt den danska modellen när han fiskade efter politiskt stöd (i Politiken 31 august 2007, citerat från Jacobsen och Pedersen s. 134). Men var det inte det som gav FOA det utfall av strejken som majoriteten av medlemmarna var nöjda med? Oavsett vad som händer med lönebildning i ett större perspektiv och risken för löneinflation så finns en rättviseaspekt som inte ska bortses ifrån: om politikerna lägger sig i finns det ansvariga att ställa till svars för utfallet. I Sverige hade vi omfattande strejker bland offentligt anställda både 2003 och 2008. Vid båda tillfällena kunde berörda politiker 'slingra sig undan' allt ansvar genom att säga att de visserligen sympatiserade med de strejkandes krav, men att de varken ville eller kunde lägga sig i arbetsmarknadens förmenta självreglering – det var upp till andra politiskt tillsatta personer att sköta, vilka i sin tur hänvisade tillbaka till de ekonomiska ramar de fått från överordnade politiska nivåer, varmed cirkeln i ansvarsfrågan var sluten.

Att vara "forumshoppere" är inte heller nytt i nordiska sammanhang och inget som behöver hota den danska modellen. I Sverige klagade redan för närmare ett halvsekel sedan SAF-direktören Bertil Kugelberg över att svenska LO, framför allt Metall, använde 'två borrh' i förhandlingar med arbetsgivarna. Den ena borrh användes i de reguljära förhandlingarna, men när den inte kom längre in, tog facket till den andra borrh, vilket var den politiska vägen via den förhärskande socialdemokratin för att få igenom sina krav. (Metaforen är väl inte hundraprocentig, men den slog an på den tiden.) Om den svenska modellen överlevde sådant "forumshoppande" i den konkurrensutsatta exportindustrin under stark högkonjunktur utan samhällsfarlig löneinflation borde väl den danska modellen av idag också klara ett visst 'hoppande'?

För att summera fyller båda de här anmälda böckerna ett behov av vetenskaplig dokumenta-

tion kring en konflikt som kommer att diskuteras och kommenteras länge än, inte minst i kommande OK-förhandlingar under våren. De utvecklingar, som jag har gjort om det internationella, eller åtminstone det nordiska, perspektivet, förändrar inte min bild av att det är två viktiga och bra böcker. Den danska modellen står sig nog starkare än den svenska, som är min närmaste jämförelsepunkt. Avslutningsvis måste jag dock göra en sista jämförande kommentar: ingen av böckerna tycks se något problem i att fackförbunden fick öppet stöd av Dansk Folkeparti, ett xenofobiskt missnöjesparti. I Sverige vore det politiskt självmord om ett fackförbund tog hjälp av Dansk Folkepartis broderparti Sverigedemokraterna, som ju kom in i den svenska riksdagen 2010. Har främlingsfientligheten blivit så accepterad i Danmark att två tjocka böcker inte ens behöver kommentera detta?

Referenser

Andersen, Sara & Marie Frederiksen (2010):

Pæne piger kan også strejke – sygeplejerskernes strejke 2008, *Tidsskrift for Arbejdsliv*, 12, 2, 87-104.

Caraker, Emmett (2010): Sundhedskartellet og overenskomst 2008, i Mette Deding & Helle Holt (red.): *Hvorfor har vi lønforskelle mellem kvinder og mænd? En antologi om ligeløn i Danmark*, København, SFI, 177-98.

Lind, Jens (2010): Recension av Jesper Due og Jørgen Steen Madsen, Forligsmagere og forumshoppere, *Dansk sociologi*, 21, 3, 89-90.

Thörnqvist, Christer (2010): Kvinder og strejker – i Norden og internationalt, i Mette Deding & Helle Holt (red.): *Hvorfor har vi lønforskelle mellem kvinder og mænd? En antologi om ligeløn i Danmark*, København, SFI, 199-217.

Recencerat av **Christer Thörnqvist**, docent i arbetsvetenskap, Göteborgs universitet, knuten till forskningsinstitutet REMESO, Linköpings universitet

e-mail: christer.thornqvist@hotmail.com

Bjarne Henrik Lundis (red.):
På sporet af den danske model
Forlaget SideSPEJLET 2010, 143 s.
ISBN 978-87-984338-7-3

Denne bog har som ærinde at give en temperaturmåling af den såkaldte danske model. Ud fra en forståelse af, at der er tale om en patient med feber af en vis styrke. Det er et prisværdigt projekt, da en dybtgående debat om modellens styrke og svagheder er meget fraværende. Ligesom det er yderst sparsomt, hvad der bydes på af løsninger, der kan føre til modellens fornyelse og dermed fremtidssikring.

Bogen indeholder bidrag fra 26 bidragsydere fra såvel prominente folk i den danske organisationsverden som enkeltpersoner, der fortæller om deres oplevelser, situation og fremtidsperspektiver. Strukturen er den, at der er tale om tre hovedafsnit, der hver især indledes med et kapitel af hovedforfatteren, efterfulgt af en stribe kortfattede indlæg på typisk 2-3 sider. De tre afsnit er "Arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet", "Offentligt kontra privat" samt "Unge og uddannelse". Da der ofte forekommer en ganske ydre sammenhæng mellem indledningskapitlerne og de enkelte bidrag, får bogen derfor nemt karakter af en lang række statements uden indbyrdes sammenhæng.

Bogen rummer mange værdifulde enkeltbidrag, men som helhed forekommer projektet ikke at være lykkedes. Det skyldes først og fremmest en mangel på fravær af en overgribende forståelsesramme samt en strukturløshed i bogens opbygning og tematiske afgrænsning. Hertil kommer en meget bred og ujævn deltagerkreds, hvor det i forhold til bogens ærinde kan forekomme vanskeligt at forstå udvalget af bidragsydere. Nogle er stærke aktører i samfundsudviklingen og repræsenterer store interesser i samfundet, andre er i den grad ukendte privatpersoner, der fortæller deres – ganske vist ofte interessante – personlige historier uden præcis relatering til problemstillingen. Visse aktører glimrer ved fravær, f.eks. AC.

Problemstillingen drejer sig om den danske velfærds- og aftalemodells robusthed og overlevelsessevne i en globaliserings- og økonomisk krisetid, hvor mere lovgivning på arbejdsmarkedet og vigende eller manglende styrke og opbakning til de kendte organisationer præger situationen mere og mere. Bogen ophøjer i indledningskapitlet den danske aftalemodel til noget helt enestående på et relativt svagt faktisk grundlag. Eksempelvis får man sine steder den opfattelse, at der ikke findes lovgivning på arbejdsmarkedsområdet i Danmark, andre steder, at der altid har været tale om en blandingsmodel. Ligeledes berømmes flexicuritymodellen, bl.a. med henvisning til, at dagpengesatserne i Danmark er højere end alle andre steder. I dette kapitel programsættes således på få sider mere end 100 års dansk velfærds- og arbejdsmarkeds-historie. Oplægget virker alt for ambitiøst til disse få sider og vægter i øvrigt underligt nok meget lidt uddannelsernes generelle betydning for velfærdssamfundets udvikling.

Bogen tilføjer meget lidt nyt til de kendte diskussioner om samfundsmodeller. Den lider derimod fra hovedforfatterens side af manglende præciseringer af de centrale begreber. Faktisk er der god grund til at diskutere den danske arbejdsmarkedsmodells grundlæggende balancer mellem lovgivning og overenskomstmæssige reguleringer. Men er arbejdsmarkedsmodellen det samme som en velfærdssamfundsmodel? Det indtryk kan man få, og det må der argumenteres for, hvis det skal lægges til grund for en nærmere diskussion af problemer og udviklingsmuligheder.

En sideproblemstilling, som dyrkes mere end hovedproblemstillingen, er situationen på erhvervsuddannelsesområdet. Den indeholder meget kritiske elementer set i forhold til bestræbelsen på at højne det danske uddannelsesniveau. Bogen ville have vundet ved at have gjort sideproblemstillingen til sin hovedproblemstilling. Der er i den grad brug for, at ansvarlige aktører forholder sig kritisk og reformorienteret til erhvervsuddannelsens situation. Det sker

også i en vis udstrækning på diagnosesiden men yderst svagt på løsningsiden. De fleste er f.eks. enige om, at praktikpladsproblemet er en af de væsentligste faktorer, der devaluerer erhvervsuddannelsernes attraktivitet i de unges øjne. Men der leveres kun spinkle forslag til, hvordan problemet kan løses. Eksempelvis er en mulig principiel kvotering af praktikpladser ikke omtalt. Der er heller ikke formuleret et egentligt opgør med ressourceknapheden med såkaldt "lærerfri" undervisning som et af resultaterne. Og de pædagogiske principper om ansvar for egen læring, som især er et stort problem for unge med de svageste forudsætninger, problematiseres blot perifert. Kun få bidragsydere går dybt i deres vurderinger af EUD-situationen. En af dem er Claus Jørgensen, næstformanden fra fagforbundet Træ-Industri-Byg, der giver den bedste, selvkritiske diagnose over EUD-situationen. Han efterlyser selvransagelse hos parterne og nye visioner fra deres side som en første forudsætning for, at et partsstyret EUD-system kan få en sikker fremtid. Han sekunderes fint af Finn Kyed, Uddannelseschef i DS Håndværk og Industri, der på en meget selvkritisk måde påpeger, at især mange store virksomheder ikke tager tilstrækkeligt ansvar ved at oprette praktikpladser.

EUD-situationen anskues også gennem en række fine personhistorier fra unge faglærte, der har brugt deres uddannelse til at gøre karriere og klare sig godt i arbejdslivet. Det er meget vigtige historier at få fortalt. Fra den offentlige diskussion er det stort set fortrængt, at EUD kan føre til et godt og perspektivrigt arbejdsliv. Men det er ikke gjort med kun at få solstråleagtige elitehistorier på banen. Deri kan langt fra alle unge EUD-elever spejle sig. At faglæren er vigtig, og mange år frem stadig vil levere rygraden i den danske arbejdsstyrke er afgørende vigtigt at få frem i lyset, hvis EUD-systemet skal vinde ny samfundsmæssig accept. Og frem for alt blive en attraktiv valgmulighed for mange unge. EUD er vejen til et godt faglært job og en stærk vaccine mod at tilhøre udsatte grupper på arbejdsmarkedet. Det er også vejen til at blive selvstændig.

Og så bør det også være oplagt vej til at gå videre i uddannelsessystemet. Denne vej er alt for svagt udviklet i uddannelsessystemet, og det er påfaldende, hvor få af bidragsyderne der slår til lyd for denne udviklingsvej.

Bogen er egnet til at stille "nybegynderes" nysgerrighed omkring udfordringer på det danske arbejdsmarked, om organisationernes indflydelse og ikke mindst om udviklingen i EUD-systemet. Men den lider af mangel på fokusering og dybde. Da den røde tråd mellem bidragene er svær at fange, vil det være de færreste, der når igennem alle bidragene. Især dem, der har god forhåndsviden på området, må formodes hurtigt at stå af. Derfor skal der også lyde en opfordring til at arbejde med videre bogens intentioner om at skabe opmærksomhed og debat om at styrke den danske partsstyringsmodel i almindelighed og EUD-systemet i særdeleshed.

Anmeldt af **Morten Lassen**, lektor, institutleder, Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet
e-mail: lassen@epa.aau.dk

Annegrethe Ahrenkiel, Birger Steen Nielsen, Camilla Schmidt, Finn M Sommer & Niels Warring:

Mellem engagement og afmagt. Tillidsrepræsentant i BUPL – i dag og i morgen

Roskilde Universitet 2009, 274 s.
ISBN 978-87-7349-743-2

Bogen beskriver resultatet af et udviklings- og forskningsprojekt, der er gennemført i et samarbejde mellem en forskergruppe ved Institut for Psykologi og Uddannelsesforskning på RUC og TR-centeret i BUPL Forbund. BUPL finansierede projektet og etablerede kontakten til de deltagende tillidsrepræsentanter. Forskerne stod for design, gennemførelse og er ansvarlige for denne afrapportering. Projektet løb af stabelen 2008-09. Der deltog 25 tillidsrepræsentanter fordelt på 4 fagforeninger i BUPL. Projektets

opdrag var at beskrive tillidsrepræsentanternes hverdag og dens udfordringer og i samarbejde med tillidsrepræsentanterne udvikle svar på, hvordan tillidsrepræsentant-arbejdet med udgangspunkt i pædagogfagligheden kan fornyes og styrkes. Ved blandt andet at følge de enkelte tillidsrepræsentanter på en arbejdsdag og ved omfattende værkstedsarbejder indsamler projektet således viden om tillidsrepræsentanternes arbejde, deres udfordringer og forhåbninger til fremtiden. Via værkstedsarbejdet understøtter projektet, at tillidsrepræsentanterne selv udvikler nye ideer og svar på nogle af de udfordringer, som de står overfor. Afslutningsvist giver forskerne deres bud på, hvorledes man kan imødegå nedbrydningen af velfærdsinstitutionerne og hæve pædagogernes anseelse. Projektets empiriske materiale består af observationsnotater, individuelle interviews og værkstedsprotokolater.

Bogen er opdelt i 3 dele, hvor 1. del beskriver formål og analysens karakter, 2. del fremlægger værkstedsarbejderne og analyserne, og til slut 3. del, hvor forskerne giver deres bud på overordnede politiske perspektiver i analysen.

Med tillidsrepræsentanternes hverdagspraksis og pædagogfagligheden som omdrejningspunkt beskriver bogen, hvorledes velfærdsstatens forandring og nedbrydning, har påvirket arbejdet i institutionerne; både for det pædagogfaglige område og for tillidsrepræsentantens virke. Politiske reformer og en langt større regulering og styring har direkte konsekvenser for hverdagspraksis. Således ses denne udvikling også som et gennemgående tema i værkstedsarbejderne. Der udtrykkes et stort behov for at diskutere disse ændringer, deres konsekvenser for hverdagen i institutionerne og ikke mindst, hvorledes BUPL agerer i forhold til de hurtige ændringer og massive nedskæringer på området. Kapitel 5 i bogen koncentrerer sig direkte om de nye præmisser for tillidspersonsarbejdet i lyset af struktur- og ledelsesreformer. De omfattende strukturændringer og de massive nedskæringer efterlader både medlemmer og tillidsrepræsentanter i en

afmagtssituation og stiller store fordringer til organisationen.

De nye institutions- og ledelsesstrukturer har svækket demokratiet i institutionerne. Beslutninger tages længere oppe i ledelseshierakierne, og kritikken har fået meget trange kår. Dette har en stor indflydelse både i forhold til den pædagogiske dagligdag og ikke mindst for tillidsrepræsentanternes mulighed for rent faktisk at have mulighed for at agere som tillidsrepræsentanter. Herudover efterlades tillidsrepræsentanterne med den følelse, at BUPL som organisation ikke er i stand til at handle hurtigt og skarpt nok, og at BUPL's samlede strategi for at imødegå udfordringerne ikke har fodfæste i hverdagen. Således kommer BUPL til at efterlade tillidsrepræsentanterne med umulige opgaver, og som én udtrykker det i projektet: Det kan være svært at skelne mellem SKAL opgaver fra kommunen og SKAL opgaver fra BUPL. Et af projektets bud på denne udfordring er at skabe en langt større sammenhæng mellem tillidsrepræsentanternes hverdagsliv og politikudviklingen i BUPL. BUPL's satsning på en professionstrategi bliver i bogen et gennemgående eksempel på en strategi, der ikke har fundet fodfæste i institutionerne og blandt medlemmerne. Ikke desto mindre beskriver projektet tydeligt, at det pædagogiske arbejde er et meget centralt omdrejningspunkt for tillidsrepræsentanternes virke. Det er blandt andet her, de finder engagementet – men også afmagten, når det pædagogiske arbejde ikke anerkendes, og kvaliteten sættes på spil.

Hvor bogens 2. del har hverdagerfaringer og tillidsrepræsentanterne i centrum for selv at udvikle svar på de udfordringer, de møder – nye som gamle – kommer forskerne i del 3 med deres egen analyse og overordnede perspektiver. Sammenfatningen og perspektiverne drejer omkring to akser: BUPL's fagpolitiske opgave, der må indeholde en åben diskussion af kvaliteten af pædagogarbejdet og reformulering af institutioner som et fællesgode som modtræk mod den neoliberale udvikling. Den anden akse er BUPL's

interne akse, der handler om den interne sammenhængskraft. Hvorledes kan fagligheden og bearbejdning af erfaringer fra hverdagen blive grundlag for politikudviklingen i BUPL? Fornylelsen kommer ifølge forskerne til at handle om BUPL's evne til at forholde sig til den komplekse situation, som medlemmer og tillidsrepræsentanterne står i, og hvorledes organisationen er i stand til at myndiggøre det pædagogiske område.

Projektet giver samlet set et vigtigt og omfattende indblik i tillidsrepræsentanternes (og pædagogers) arbejde og udfordringer. Projektet udspringer i en pædagogisk hverdag, men erfaringerne og analyserne kan sagtens bruges i en bredere sammenhæng og af andre faggrupper og organisationer. Således er store dele af analyserne udtryk for et generelt pres, som forskerne også betegner som forandringen fra velfærdsstat til velfærdsmarked. Selve metoddelen og værktødsarbejderne er i sig selv en stor inspiration, hvis man som organisation vil arbejde med politikudvikling nedefra. Der, hvor den klare insisteren på hverdagsperspektivet som omdrejningspunkt omvendt set har sine svagheder, er, at samspillet mellem dette og den overordnede politiske analyse ikke betones i tilstrækkelig høj grad. Løsningerne skal findes i samspillet mellem tillidsrepræsentanternes hverdag og den overordnede politiske analyse. Som organisation må man være i stand til at arbejde i feltet mellem medlemmernes hverdag og de overordnede analyser og få dem til at spille sammen. Organisationens skal i kraft af en skarp politisk analyse kunne give tillidsrepræsentanterne opbakning og redskaberne til at blive myndige.

Der er ingen tvivl om, at bogen og projektet kan være til stor inspiration for alle faglige organisationer.

Anmeldt af **Marianne Gilbert Nielsen**, faglig sekretær, BUPL Århus
e-mail: mgn@bupl.dk

Janne Gleerup:

Kritik og forandring. En anerkendelsesteoretisk analyse af social- og sundhedsarbejderes identitets- og meningsdannelse i arbejdslivet

Ph.d.-afhandling fra Forskerskolen i Livslang

Læring, Roskilde Universitet 2010, 350 s.

ISBN: 978-87-91387-34-0

Janne Gleerup (JG) beskæftiger sig i sin bog, som er identisk med hendes ph.d.-afhandling, med en række problemstillinger, som bør være af vital interesse for såvel arbejdslivsforskningen som den aktuelle strategiudvikling i fagbevægelsen.

Med udgangspunkt i marginaliseringsproblematikken, som den konkret tager sig ud for social- og sundhedsarbejdere i hjemmeplejen, fører bogen en dybdeborende diskussion af en række væsentlige samfundsmæssige spørgsmål og udviklingsmuligheder – ikke mindst omkring fagbevægelsens rolle.

Det empiriske grundlag for bogens analyser stammer primært fra et uddannelses- og udviklingsprojekt for ansatte i hjemmeplejen, "sosuprojektet", som med udgangspunkt i deltagerne erfaringer havde til formål at skabe viden og redskaber til at myndiggøre sosu-arbejderne og højne deres trivsel i arbejdet. Projektet, som var støttet af EU's socialfond, blev gennemført i 2005-2006 i regi af et samarbejde mellem FOA, AOF, en social- og sundhedsskole og tre arbejdspladser inden for ældreplejen. JG havde mulighed for at følge dette projekt og gøre observationer i forskningsøjemed. Endvidere inddrages forløbet omkring sosu-arbejdernes strejker i forbindelse med overenskomstforhandlingerne i 2008 (OK08) i bogens analyser.

Sit teoretiske materiale finder JG i et bredt spektrum fra fænomenologisk og hermeneutisk teori til forskellige varianter af kritisk teori – dog figurerer først og fremmest Axel Honneth som central inspirationskilde. Honneths anerkendelsesteori er det seneste skud på den kritiske teoris stamme, og den afprøves her med hensyn til

dens potentialer og begrænsninger i arbejdslivsforskningens kontekst. I forhold til traditionen i arbejdslivsforskningen muliggør teorien et skarpere og mere dybdeborende fokus på spørgsmål som vilkår for identitetsdannelse og skabelse af mening i arbejdslivet. Til gengæld tender den til at underbelyse interesse- og fordelingsaspektet, hvorfor JG som kritisk supplement inddrager en række andre kritiske teoretikere, herunder Nancy Fraser, Oskar Negt og Regina Becker-Schmidt.

Bogen giver endvidere en omfattende redegørelse for arbejdet i hjemmeplejen og dettes forandringsproces som konsekvens af de senere års moderniseringstiltag i den offentlige sektor, herunder fagbevægelsens rolle i forløbet. I forlængelse heraf inddrages viden fra omsorgs- og arbejdslivsforskningen til belysning af de problemstillinger og begrænsninger omkring personligt og socialt selvværd, identitetsdannelse og mening i arbejdet, som sosu-projektet afdækkede, men som ikke lod sig overvinde alene i form af læreprocesser inden for rammerne af projektet selv.

At disse erfaringer med manglende social anerkendelse, marginalisering og fremmedbestemmelse ikke er en isoleret skæbne for sosu-projektets deltagere, men derimod har almen karakter på denne del af arbejdsmarkedet, bevidnes ifølge JG af sosu-arbejdernes strejker i forbindelse med OK08. Til underbyggelse af denne generaliserende tese udvikler JG i forlængelse af bogens overordnede teoretiske ramme et "anerkendelsesorienteret samfundsteoretisk analyseperspektiv", hvor anerkendelsesproblematikken hæves op på samfundsplan og anvendes til kritisk at italesætte relationen mellem storgrupper, f.eks. på arbejdsmarkedet. I denne applicering af Honneths teori på samfundsplan bliver ikke mindst Nancy Frasers kritiske pointering af Honneths underbelysning af fordelingsproblematikken central.

Fraser's påpegning af det forhold, at bestemte samfundsgrupper (kaldet de "bivalente kollektiviteter") – som f.eks. sosu-arbejderne – kan være

udsat for såvel kulturel nedvurdering som fordelingsmæssig underprioritering, danner udgangspunkt for bogens videre analyser af erfaringerne fra sosu-projektet og fra OK08. Her fremanalyseres en række centrale, påtrængende dilemmaer i arbejdsmarkedets aktuelle organisering, som systematisk bidrager til reproduktionen af ulighed, ikke mindst mellem kvinde- og mandefag. Strejkerne anfægtede således legitimiteten i basale strukturer i det kollektive aftalesystem og udfordrede dermed også fagbevægelsens traditionelle selvforståelse og interne principper for prioritering og magtfordeling. Ifølge analysen indvarslede forløbet omkring OK08 et "opbrud i de sociale kampes moralske grammatik" og dermed en tilskyndelse for fagbevægelsen til fremadrettet at sammentænke den klassiske interessevaretagelse med anerkendelsesperspektivet – og til at drage de nødvendige konsekvenser heraf i den fremtidige prioritering og fordeling mellem faggrupper.

Bogen rummer således et omfattende, overordentlig aktuelt og velargumenteret oplæg til fagbevægelsens nødvendige selvrefleksion, og den fortjener derfor at blive læst og diskuteret bredt. Dens sproglige finish kunne ganske vist have været bedre, ligesom den bærer præg af sin universitære oprindelse i form af en tendens til tunge formuleringer, men der er samtidig tale om en meget engageret fremstilling, som nok skal kunne rive fagligt interesserede læsere med – så den får hermed en varm anbefaling.

Anmeldt af **Henrik Kaare Nielsen**, dr.phil. og professor ved Institut for Æstetiske Fag, Aarhus Universitet.

e-mail: aekhkn@hum.au.dk

Per Darmer, Birgit Jordansen, Jens Astrup
Madsen & Johannes Thomsen (red.):
**Paradigmer i praksis. Anvendelse af
metoder til studier af organiserings- og
ledelsesprocesser**
Handelshøjskolens Forlag 2010, 497s.
ISBN 978-87-629-0349-4

Der er tale om en bog, som giver indsigt i forskellige forskningsmetoder af både kvalitativ og kvantitativ art. Præsentationen af metoderne er skrevet på en introducerende måde. I alt har fjorten forfattere bidraget til bogens tilblivelse. Ifølge forfatterne er bogens målgruppe både studerende og praktikere. Bogens meget akademiske form giver mig dog oplevelsen af, at det alt overvejende vil være studerende, der vil kunne have glæde af bogen, da de her kan få inspiration til, hvordan de kan udarbejde akademiske opgaver. På trods af at bogens empiriske fokus er på organisation og ledelse, vil også studerende med et andet empirisk fokus inden for humanistiske og samfundsfaglige uddannelser kunne drage nytte af bogen, da den i nogen udstrækning kan fungere som et opslagsværk, idet hvert af bogens kapitler kan stå alene. Et kapitel præsenterer for eksempel en metode, mens et andet kapitel omhandler, hvordan en problemformulering kan udarbejdes. Bogen kan med fordel også læses fra start til slut, om end man vil støde på gentagelser; men det er som bekendt også et virksomt pædagogisk princip. Undervejs i bogen gives løbende læsevejledninger, og den er skrevet i et levende og let læseligt sprog.

Indledningsvist præsenteres en case om Mærsk Line. Denne case er konstrueret på baggrund af, hvad der er skrevet om og af virksomheden i medierne. Casen omfatter fyringsrunder, virksomhedsopkøb, problemer med implementering af IT og ikke mindst eksplicitering af ledelsesstrategier. Flere af bogens øvrige kapitler refererer til denne case for at forklare forskellige pointer. Hernæst følger en introduktion til, hvad videnskabsteori er. To paradigmer præsenteres, henholdsvis det realistiske og det konstruktivi-

stiske. Det udfoldes, hvilke konsekvenser det har at arbejde ud fra hver af de videnskabsteoretiske tilgange. I bogen defineres et paradigme på baggrund af Guba som: "... et basalt sæt af værdier som styrer vores handlinger – både hverdagshandlinger og handlinger forbundet med disciplinerende undersøgelser." (Jordansen & Madsen 2010, s. 38)

Og videnskabsteori defineres: "... som omhandlende, hvad videnskab er, hvordan den udvikler sig i forskellige paradigmer, hvilke metoder der kan udledes af de forskellige paradigmer, og hvordan videnskaben spiller sammen med udviklingen i samfundet og praksis." (Ibid s. 40)

Det paradigme, som man tager udgangspunkt i, har betydning for, hvilke spørgsmål, man stiller, hvilke metoder man anvender, og hvordan man kvalitetssikrer sin undersøgelse samt hvilke resultater, man vil kunne nå frem til. Det realistiske paradigme har rødder i positivismen. Verden består ifølge realismen af kausale sammenhænge, som er uafhængige af menneskets bevidsthed. Med udgangspunkt i realismen er det muligt at foretage undersøgelser i verden, hvor undersøgeren betragtes som neutral. Verden kan afdækkes og beskrives objektivt. Der kan gøres brug af både kvalitative og kvantitative metoder til at foretage undersøgelser. I den videnskabelige arbejdsproces arbejdes der stringent, og afvigelser opleves som problematiske.

Det konstruktivistiske paradigme er udviklet på baggrund af fænomenologien og hermeneutikken. Disse videnskabsteoretiske retninger antager, "... at viden, er knyttet til et subjekt, og at forståelse er lig med fortolkning." (Ibid. s. 56) Med betoningen af det subjektive aspekt giver det ikke mening, at tale om en objektiv virkelighed, men verden forstås gennem subjektiv fortolkning, og det, der kan siges om verden, er, hvad folk kan blive enige om på et givet tidspunkt i historien.

Dvs. når "... virkeligheden kontinuerligt 'udsættes' for forsøg på nykonstruktion, er vores forståelse af denne altid i bevægelse." (Ibid. s. 58)

Når der bedrives konstruktivistiske undersøgelser, betragtes undersøgeren ikke som neutral. Målet med at producere viden inden for det

konstruktivistiske paradigme er ikke at beskrive en entydig sandhed, "... men at se på, hvad egne og andres valg af perspektiv, valg af sprog, ordvalg og kategorisering betyder for den viden, der produceres." (Ibid. s. 61)

Det er oplagt at benytte kvalitative forskningsmetoder, hvis man arbejder ud fra et konstruktivistisk udgangspunkt. Præsentationen af paradigmerne giver læseren en måde at orientere sig på i den øvrige læsning af bogen, da der i flere af bogens kapitler refereres til, om forfatteren skriver ud fra en konstruktivistisk eller en realistisk position. Desuden belyses muligheder og begrænsninger ved at anvende henholdsvis kvalitative og kvantitative forskningsmetoder. Bogens styrke er dens diskuterende og overbliksskabende form.

De fleste af bogens kapitler omhandler forskellige metoder, der benyttes inden for det videnskabelige arbejde. I et af kapitlerne om kvalitative interviews diskuteres fordele og ulemper ved at gennemføre individuelle eller fokusgruppeinterviews. I den forbindelse fremhæves det individuelle interview som velegnet til at få livsverdensbeskrivelser fra informanterne og fokusgruppeinterviewene som gode til at få italesat interaktioner og normer i grupper. Af andre metoder belyses observation. Der gives et eksempel på, at kvantitative observationer kan opgøres i tal, og i modsætning hertil beskrives de kvalitative observationer, hvor observatøren går mere åbent til værks og beskriver, hvad der måtte fremtræde i den observerede praksis. Endelig foreslås videoobservation, hvis man er interesseret i en efterfølgende næranalyse.

Bogens forfattere opfordrer læserne til at kombinere metoderne. Desuden er der et særskilt kapitel, som netop omhandler "Metodekombination". Der skelnes mellem metodetriangulering og metodekombination. Begrebet metodetriangulering henviser til brug af flere metoder, hvor brugen af flere metoder øger en undersøgelses validitet. Når der tales om metodekombination, gøres der også brug af flere metoder, men dette øger ikke en undersøgelses validitet, men de

forskellige metoder bidrager til en alsidig beskrivelse af det observerede fænomen.

I et kapitel gives der retningslinjer for, hvordan man skal udarbejde spørgeskemaer. Her præciseres vigtigheden af, at man skal formulere sine spørgsmål omhyggeligt og overholde etiske retningslinjer.

Bogen afsluttes med at gennemgå, hvordan der kan analyseres med udgangspunkt i det realistiske og konstruktivistiske paradigme. Bogen kommer således omkring, hvad man kan kalde en opgave- eller specialeproces, hvilket må være brugbart for studerende og inspirerende for praktikere. På trods af at bogen har mange bidragydere, oplever man som læser, at den hænger fint sammen i og med, at kapitlerne går i dialog med hinanden.

Følgende forfattere har bidraget til bogen: Frans Bévort, Per Darmer, Susse Georg, Ann Hartl, Birgit Jordansen, Lise Justesen, Klaus Kasper Kofod, Hanne Kromann, Lucca Weis Kalcker, Jesper-Max Larsen, Jens Astrup Madsen, Nanna Mik-Meyer, Jørgen Rossini og Johannes Thomsen.

Anmeldt af **Louise Veje Hvitved**, cand. mag., ph.d.-stipendiat, Institut for Didaktik, DPU, Aarhus Universitet.
e-mail: lohv@dpu.dk

Mikkel Mailand:

Regulering af arbejde og velfærd – mod nye arbejdsdelinger mellem staten og arbejdsmarkedets parter

Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2008, 210 s.
ISBN 978-87-574-2016-6

Interessen for den danske model er ikke ny, heller ikke fra udenlandsk side. Således udgav den tidligere amerikanske arbejdsattaché i Danmark i 1952 bogen *The Danish System of Labor relations*, som i 1955 blev oversat til dansk¹. Med bogen mente han at kunne inspirere til løsningen af

forholdet mellem arbejdere og arbejdsgivere i USA. Trods de iøjensynlige forskelle mellem det danske og det amerikanske samfund mente han ikke desto mindre, at man kunne "skaffe sig både intellektuel tilfredsstillelse og nye ideer ved at sætte sig ind i de erfaringer, som er indvundet af et folk, som har fundet vej til opnåelse af arbejdsfred" (Galeson 1955; 18). Selvom betegnelsen 'arbejdsfred' måske nok er lidt misvisende, hersker der almindelig enighed om, at det danske arbejdsmarked hidtil har været præget af en høj grad af konsensustænkning, som fortsat formår at tiltrække sig international interesse. Senest var det under overskriften 'flexicurity', som ikke alene satte sig spor i den internationale forskning, men også fik udenlandske arbejdsministre til at valfarte til Danmark for at studere den særlige danske kombination af høj arbejdsmarkedsfleksibilitet og social tryghed. Parallelt med lovprisningen af den danske model er der andre røster, som stiller spørgsmålstegn ved den danske models evne til at overleve især det eksterne pres, som henholdsvis EU's harmoniseringsbetræbelser og en global økonomi præget af skærpet konkurrence og de-regulering repræsenterer.

Mikkel Mailands bog *Regulering af arbejde og velfærd – mod nye arbejdsdelinger mellem staten og arbejdsmarkedets parter* yder et vægtigt bidrag til diskussionen om, modellen er under afvikling eller blot under forandring. Han tager udgangspunkt i den ændrede arbejdsdeling mellem staten og arbejdsmarkedets parter, som har fundet sted i løbet af de seneste to årtier. Tidligere koncentrerede arbejdsmarkedets parter sig om at få indflydelse på regulering af løn, arbejds- og ansættelsesforhold, arbejdsmarkeds-politik samt erhvervsrettet grund- og efteruddannelse. Udformningen af velfærdspolitikken blev til gengæld overladt til staten. Denne klare arbejdsdeling er nu afløst af en udvikling, som Mailand karakteriserer med begrebet 'dobbelt-regulering'. Hermed indikeres det, at der er tale om et politikområde, som både reguleres via lovgivning og gennem kollektive aftaler. Det er omfanget og effekterne af denne dobbeltregu-

lering, som Mailand har sat sig for at analysere. Som udgangspunkt for analysen har han valgt tre forskellige politikområder; efteruddannelse, aktivering og familie-arbejdsliv.

Udover indledningen består bogen af 6 kapitler. Kapitel 2 rummer en fyldig introduktion til klassisk og nyere korporatisme-teori. I gennemgangen skelnes der mellem teorier, der lægger vægt på normer og teorier, der lægger vægt på rationelt handlende aktører og deres strategiske valg. Desuden skelnes der mellem teorier, der vægter henholdsvis endogene og eksogene drivkræfter. I kapitlet argumenteres der for inddragelsen af begrebet beslutningsarenaer som supplement til korporatisme-begrebet. Med begrebet markeres det, at de politiske aktører kan have en interesse i at forsøge at placere beslutningerne på den arena (fx en korporativ, en parlamentarisk-bureaukratisk eller en partsarena), der bedst vil kunne indfri de politiske mål. En strategi forfatteren kalder 'arena-shopping'. De forskellige korporatismetilgange diskuteres i forhold til, hvilke faktorer de hver især tillægger betydning for valget af beslutningsarena. Kapitlet, der giver et glimrende overblik over korporatisme-forskningen, konkluderer, at de fleste af teorierne lider af den svaghed, at de anlægger et indefra og ud perspektiv, som giver et misvisende billede af, at det er staten, der afgør, hvem der skal inddrages og i hvilket omfang. Interesseorganisationerne fremstår dermed som passive og prisgivet dette valg. I modsætning her-til ønsker Mailand at vise, at arbejdsmarkedets parter i perioder har vist sig i stand til at agere som 'policy-makers' og ikke blot fungere som passive 'policy-takers'. Kapitlet afsluttes med, at der med udgangspunkt i de gennemgåede korporatisme-teorier samt Due & Madsens (2006) bog om overenskomstforhandlingerne 1998-2004 opstilles 10 hypoteser, som søges af- eller bekræftet gennem analysen af de tre politikområder.

I kapitlerne 3-5 analyseres de tre udvalgte politikområder. Kilderne udgøres primært af politiske dokumenter og interview med per-

soner, der alle har spillet en central rolle i forhandlingerne. Der er tale om meget detaljerede gennemgange af de forskellige forhandlingsforløb, hvilket både er bogens styrke og svaghed. Styrken består i, at vi gennem interviewene med de centralt placerede nøglepersoner får mulighed for at komme bagom de officielle versioner og ad den vej få indblik i, hvordan de forskellige parter har oplevet og vurderet magtspillet. Svagheden består i, at denne detailrigdom gør det svært for læseren at bevare overblikket og hermed koblingen til teoriafsnittet og dets 10 hypoteser. Dette problem afhjælpes kun delvist af den opsamling og diskussion, som følger efter gennemgangen af hvert af de tre politikområder. Til gengæld tages denne diskussion op i det følgende kapitel, hvor hypoteserne fra det teoretiske afsnit konfronteres med resultaterne af undersøgelserne af de tre politikområder.

I bogens 6. kapitel samles der op i forhold til bogens styrende forskningsspørgsmål; om udviklingen går i retning af en skærpet arbejdsdeling mellem staten og arbejdsmarkedets parter eller i retning af et stigende overlap? Endvidere diskuterer kapitlet hvilke faktorer, der har været afgørende for udviklingen i arbejdsdelingen, om udviklingen har haft konsekvenser for forholdet mellem konflikt og konsensus i den danske model, samt om udviklingen i Danmark afspejler en tilsvarende udvikling i andre europæiske lande? Kapitlets konklusion er, at der er sket en udvikling i retning af dobbelregulering, men at det imidlertid kun er tilfældet på to af de tre analyserende områder; nemlig familie- og arbejdslivsområdet og på efteruddannelsesområdet. Aktiveringsområdet skiller sig til gengæld ud ved, at der ikke her har fundet noget overlap sted. Hvad angår spørgsmålet, om det større overlap i reguleringen har ført til konflikter mellem parterne og det politisk-administrative system, konkluderer Mailand, at det kun har været tilfældet på ét af de tre områder, nemlig familie- og arbejdslivsområdet.

I det afsluttende kapitel 7 sættes den danske udvikling i perspektiv via sammenligninger

med Holland og Storbritanien, som repræsenterer henholdsvis en korporatistisk velfærdsstatsmodel kendetegnet ved, at velfærdsydelserne gøres afhængig af den enkeltes tilknytning til og anciennitet på arbejdsmarkedet. Storbritanien repræsenterer derimod en liberal velfærdsstatsmodel, hvor ydelserne baseret på en vurdering af den enkeltes behov. Kapitlet konkluderer, at der er tale om en udvikling mod stigende konvergens de tre lande imellem. Udviklingen på de tre områder viser, at parternes indflydelse er stagneret eller let reduceret i Danmark og Holland og styrket en smule i Storbritanien.

Bogen er generelt velskrevet og veldokumenteret og peger på en række udviklingstræk inden for udvalgte politikområder, som vil kunne få betydning ikke bare for den højt besungne 'Danske model', men også for udviklingen af fremtidens danske velfærdsstat.

Note

1 Galeson, Walter (1955): *Arbejder og arbejdsgiver i Danmark*, København, Det danske forlag.

Anmeldt af **Ida Juul**, lektor ved Institut for Didaktik, Danmarks Pædagogiske Universitets-skole, Århus Universitet
e-mail: juul@dpu.dk

Tage Søndergård Kristensen: Trivsel og produktivitet – to sider af samme sag

HK Danmark 2010, 150 s.
ISBN: 978-87-90991-98-2

I bogen *Trivsel og produktivitet – to sider af samme sag* tager Tage Søndergård Kristensen fat på spørgsmålet om, hvorvidt et godt arbejdsmiljø også giver bedre produktivitet. TSK giver i starten det korte svar: "ja", men gør samtidig opmærksom på, at der ikke er en nødvendig sammenhæng, og at historien er fuld af eksempler på det modsatte. Han har særligt fokus på sammenhængen mellem virksomhedens ar-